

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ ФАХОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ПРАВОВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ДЕРЖАВНИХ РІШЕНЬ

Auszubildend THIEN-Steuerberatung GmbH und Co. KG

Vellandstraße 2, D-26892 Dörpen, Deutschland

E-mail: zaec_1985@meta.ua

Мета статті полягає в дослідженні основних аспектів систематизації теоретичних підходів та аналіз практичних механізмів інтеграції фахової експертизи в правовий простір з метою підвищення ефективності, обґрунтованості та прозорості прийняття державних рішень. Особлива увага приділяється виявленню проблем національного регулювання та формуванню пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері. **Методи:** дослідження базується як на загальнонаукових методах, так і на специфічних правових методах порівняльного аналізу (компаративістики), за допомогою яких розробляються різні наукові положення та доктринальні підходи щодо розуміння поняття та сутності фахової експертизи, а також їх значення в аналізованій правовій сфері. У процесі дослідження застосовано такі наукові методи: аналітичний метод – для вивчення нормативно-правових актів України та міжнародного досвіду; порівняльно-правовий метод – для зіставлення моделей експертного супроводу у різних правових системах; системний підхід – для аналізу взаємозв'язків між експертним середовищем та інституціями державного управління; синтез і узагальнення – для формулювання висновків і практичних рекомендацій. **У результаті проведеного дослідження:** визначено ключові принципи правової інтеграції експертного знання в державне управління (законність, прозорість, незалежність, міждисциплінарність); проаналізовано зарубіжний досвід залучення експертизи до формування публічної політики; виявлено основні проблеми українського законодавства, серед яких – фрагментарність регулювання, відсутність єдиного нормативного акту, нестача стандартів якості експертної діяльності; запропоновано концептуальні шляхи вдосконалення правового механізму залучення фахової експертизи, включно з потребою розробки спеціального закону, створенням відкритого реєстру експертів та цифровізації процедур. **Обговорення:** у статті розглянуто ключові аспекти інтеграції фахової експертизи в правовий простір, спрямованої на забезпечення обґрунтованості, об'єктивності та ефективності державних рішень. Особлива увага приділяється нормативно-правовим механізмам взаємодії між експертним середовищем і державними інституціями, ролі міждисциплінарного підходу та принципам прозорості. Обґрунтовано необхідність формування системної моделі залучення експертів до державного управління.

Ключові слова: фахова експертиза; правовий простір; державне управління; міждисциплінарність; прийняття рішень; експертне забезпечення.

Постановка проблеми та її актуальність. Прийняття державних рішень, зокрема на рівні стратегічного планування, законодавства чи виконавчих заходів, має ґрунтуватися на

об'єктивних, достовірних та науково вивірених даних. Одним із найефективніших інструментів забезпечення такої обґрунтованості є фахова експертиза – процес, у якому залучаються

кваліфіковані фахівці з відповідних галузей знань. У сучасному світі, де проблеми є комплексними, динамічними і міждисциплінарними, жодна галузь політики не може бути розроблена без якісного експертного супроводу.

Історично експертне знання використовувалося у судових процесах та в діяльності окремих галузевих відомств. Проте сьогодні спостерігається глобальна тенденція до систематизації експертної участі в політичному процесі на всіх рівнях державного управління. З огляду на це, постає нагальна потреба в аналізі засад, механізмів і нормативного забезпечення інтеграції експертних знань у правовий простір.

Фахова експертиза – це цілеспрямована діяльність, що здійснюється на основі спеціальних знань з метою надання незалежної оцінки, аналізу чи обґрунтованого прогнозу щодо об'єкта державного регулювання. Юридичний аспект цієї взаємодії передбачає законодавче врегулювання механізмів залучення експертів, визначення їх правового статусу, відповідальності, прав і обов'язків.

Правовий простір у цьому контексті – це не лише сукупність норм, що регулюють відповідні відносини, а й інституціональне середовище, в якому формуються і реалізуються державні рішення. Інтеграція експертизи вимагає існування: законодавчого забезпечення процедури її залучення; прозорих механізмів конкурсного відбору експертів; стандартів якості висновків; відповідальності за неналежне виконання експертної функції.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Теоретичною основою статті є праці таких науковців, як: П.Ю. Баранов, Е.В. Башинський, М.Т. Білуха, Є.М. Бодюл, В.С. Гошовський, Л.М. Дереча, С.В. Євдокіменко, Н.І. Клименко, О.М. Ключев, А.Г. Лапко, С.І. Перлін, Є.Р. Росинська, М.Я. Сегай, Е.Б. Сімакова-Єфремян, Н.М. Ткаченко, О.В. Фелді, М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, В.В. Юсупов та інших, які досліджували питання поєднання науки і практики у судово-експертній діяльності. Вважаємо, що майбутнє науки судової експертології є надзвичайно важливим, і потрібно започатковувати нові ідеї щодо незалежної фахової експертизи.

Мета статті полягає в дослідженні основних аспектів систематизації теоретичних підходів та аналізі практичних механізмів інтеграції фахової експертизи в правовий простір з метою підвищення ефективності, обґрунтованості та прозорості прийняття державних рішень. Особлива увага приділяється виявленню проблем національного регулювання та формуванню пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері

Виклад основного матеріалу дослідження. У країнах ЄС, США, Канаді та Японії існують розвинуті інституційні системи експертної підтримки урядових рішень. Наприклад: у Німеччині діє Наукова рада при Федеральному уряді, яка формує позиції щодо інноваційної політики [1]; у Великій Британії діє Government Office for Science, який оперує принципами «evidence-based policymaking»; у Канаді запровадили посаду головного наукового радника, який координує взаємодію між урядом і науковою спільнотою; Євросоюз створив Механізм наукового обґрунтування політик (Scientific Advice Mechanism), що є джерелом незалежної міждисциплінарної експертизи для Єврокомісії.

Варто зазначити, що міжнародна практика базується на принципах транспарентності, доброчесності та неупередженості експертної діяльності.

Важливою умовою ефективності експертизи є її міждисциплінарний характер. Наприклад, формування законодавства у сфері екології неможливе без участі біологів, економістів, юристів, інженерів. У багатьох країнах створюються мультидисциплінарні комісії, що дозволяє враховувати ширший спектр наслідків рішень.

Не менш важливим є цифровий вимір. Сучасні ІТ-платформи дозволяють: здійснювати відкриті обговорення проєктів; публікувати експертні висновки у форматі відкритих даних; автоматизувати збір і аналіз емпіричних даних для оцінки ефективності рішень.

Громадянське суспільство дедалі активніше виступає джерелом незалежної експертизи. Експертно-аналітичні центри (think tanks), неурядові організації та професійні асоціації здатні забезпечити альтернативний, незаанга-

жований аналіз державної політики. Прикладами в Україні є аналітичні центри «ЦЕДЕМ», «DiXi Group», «Центр політико-правових реформ», які активно взаємодіють із законодавцями та урядовцями.

Зрозуміло, що держава потребує експертизи. По-перше, це просто постійно зростаючі знання. По-друге, світ стає складнішим. Існують більші міжнародні взаємозв'язки, більше конкурентів на колишніх монопольних ринках і більше каналів зв'язку. Це породжує нові завдання для держави, які вимагають нового досвіду. Це стосується аналізу та оцінки нових загроз, а також вибору ефективних ринкових втручань з невеликою кількістю побічних ефектів. Типовими сферами цього є регуляторне, банківське та екологічне право. По-третє, вимоги до раціональності дій держави зросли. Рішення держави повинні бути об'єктивно обґрунтованими та зрозумілими, і натомість все частіше очікується детальних заяв щодо їхнього способу дії, можливих альтернатив та побічних ефектів. Це починається із законодавчих пропозицій, з представлення їхнього впливу на економічну політику, їхнього фінансового впливу (зокрема для громадян та бізнесу), їхнього впливу на навколишнє середовище, захист прав споживачів та соціальну сферу [2]. Це закінчується обов'язком держави надавати обґрунтування рішень, наприклад, щодо прибутковості канатних доріг, правильного застосування критеріїв присудження в процедурі закупівель або значної ринкової влади та дискреційних рішень щодо встановлення конкретних зобов'язань у рамках регулювання ринку телекомунікацій. Юриспруденція також сприяє підвищенню вимог раціональності, порівнюючи право з ідеалом узгодженої системи, і тому вимагаючи не лише фактичного обґрунтування в окремих випадках, але й відповідності системі.

Важливим джерелом є експерти, які беруть участь у судових та адміністративних провадженнях. Якщо залишити процесуальну перспективу та розширити світогляд, то картина вимальовується більш різноманітна [3]. Існує три основні варіанти: держава може самостійно набувати та підтримувати експертизу; вона може проконсультуватися із зовнішніми експерта-

ми перед прийняттям рішення; або вона може залишити це питання іншим органам, які мають більший досвід.

Державні юристи, безумовно, можуть запропонувати власну експертизу, хоча ми зазвичай не класифікуємо їх як експертів. Однак, завдяки багаторічному досвіду в галузі проведення науково-правових експертиз, ми набуваємо неюридичних знань з питань, якими вони займаються. Це зазвичай не може замінити справжніх експертів, але принаймні дозволяє нам усвідомлювати потребу в експертизі, мудро підбирати експертів, ставити їм правильні запитання та оцінювати їхні заяви.

Звичайно, держава також може наймати експертів, які не є юристами, і вона це робить. Більше не може бути жодної мови про монополію юристів в адміністрації; натомість відбувається те, що так влучно називають «експертизацією адміністративного персоналу».

Незалежно від того, чи це досвідчені юристи, чи сертифіковані експерти, основою власної експертизи уряду, як і в будь-якій більшій організації, є спеціалізація. Спеціалізація існує в багатьох формах в уряді, від парламентських комітетів до адміністративних департаментів та судових колегій. Професійне самоврядування також є традиційною формою об'єднання експертизи. Розглянемо, наприклад, роль торгових палат у визначенні екзаменаційних матеріалів та проведенні іспитів на кваліфікацію та майстерність. Останнім часом особливо помітною стала організаційна незалежність багатьох економічно значущих органів, що потребують експертизи, не лише тих, що керують певними сферами державної економіки, таких як Державне агентство з управління резервами України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Державна служба експортного контролю України або Державна регуляторна служба України, але й тих, що здійснюють контроль над третіми сторонами, такими як Антимонопольний комітет України, Національне антикорупційне бюро України, Фонд державного майна України, Державна казначейська служба України та Державна аудиторська служба України, Бюро економічної безпеки України.

Незалежність та поділ на відділення мають різні мотиви; одним із них, безумовно, є об'єднання експертних знань, а іноді й захист від надмірного політичного впливу, що може бути додатково посилено звільненням від інструкцій. Спільним для цих установ є те, що вони не лише надають консультації, а й приймають власні рішення, і що від них, як правило, очікується надання необхідної експертизи через власний персонал. Тому часто існують спеціальні вимоги до професійної кваліфікації персоналу на юридичному рівні. Ці установи традиційно також включають органи правового захисту поза межами загальної державної організації. Вони, як правило, характеризуються особливо експертним складом, що також інтегрує досвід у свій персонал.

Держава може надавати їм консультації, надаючи власних експертів; для адміністративних процедур це офіційні експерти. Іноді потреба в консультаціях настільки велика, що вона навіть створює власні експертні організаційні підрозділи. Це важливо, оскільки дозволяє враховувати різні точки зору та інтереси, адже організаційні знання додаються до індивідуального досвіду, а інституційна пам'ять сприяє передачі досвіду.

На рівні ЄС це стосується більшості агентств. Одним із прикладів є Європейське агентство з безпеки харчових продуктів, яке відповідає за надання консультацій та науково-технічної підтримки законодавства та Політика ЄС з усіх питань, що прямо чи опосередковано впливають на безпеку харчових продуктів та кормів. В Австрії прикладами є Агентство з охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів (AGES) [4], Федеральне агентство з охорони навколишнього середовища, офіси омбудсменів з питань довілля федеральних земель та інспекції праці. AGES – це товариство з обмеженою відповідальністю (GmbH), основним обов'язком якого є дослідження та оцінка зразків у секторі охорони здоров'я у зв'язку з контролем захворювань, безпекою харчових продуктів та кормів, затвердженням насіння та захистом рослин. Федеральне агентство з питань довілля, яке також є окремим товариством з обмеженою відповідальністю (GmbH), покли-

кане підтримувати федеральну екологічну політику та правозастосування шляхом технічної роботи та має низку окремих статутних завдань з цією метою, таких як збір та обробка інформації, оцінка впливу на навколишнє середовище та видача рекомендацій щодо заходів охорони навколишнього середовища та експертних висновків щодо законодавчих пропозицій. Омбудсмени з питань довілля несуть більшу відповідальність за представництво екологічних інтересів, ніж за надання консультацій, але, незважаючи на свою участь у багатьох провадженнях, вони не можуть повністю обійтися без експертної думки, і, перш за все, завдяки своїй участі вони виступають воротами до експертних порад. Інспекції праці також зазвичай не приймають рішень самостійно, але своїми перевітками та звітами вони забезпечують експертну основу для багатьох проваджень.

Консультативні завдання також виконуються науковими комітетами та органами в рамках комітології ЄС та агентствами, а також численними дорадчими радами на федеральному та земельному рівнях. Тільки GESG створює п'ять дорадчих рад, уповноважує створення подальших рад постановою, а потім, відповідно, передбачає проведення конференції наукових дорадчих рад для координації. Фактичне значення дорадчих рад значно варіюється. У деяких випадках з ними необхідно проконсультуватися, перш ніж приймати певні рішення; в деяких випадках вони можуть прямо висловлювати власні ініціативи. Дорадчі ради характеризуються головним чином тим, що вони частково, а часто переважно, складаються з приватних експертів, які таким чином інтегруються в державний орган на епізодичній або неповній основі.

Держава може спочатку отримати приватну експертизу через адміністративні процедури; класичним інструментом для цього є неофіційний експерт. Однак обов'язок сторін співпрацювати також може бути використаний для отримання експертизи. У деяких випадках держава вимагає не лише інформації про запропонований проект, яку повинен надати кожен заявник, але й, іншими словами, експертної, обробки та оцінки цих даних.

Слухання та оцінки поза межами окремих адміністративних процедур. Приватна експертиза часто отримується шляхом слухань та оцінок. Оцінки законодавства є одним із прикладів, які не лише виконують демократичні функції, але й надають експертну допомогу. Не в останню чергу з цієї причини оцінки часто поширюються на проекти інших правових актів. Парламентські розслідування або експертні слухання на рівні міністрів переслідують ту саму мету. Тут приватні особи беруть участь добровільно, через зацікавленість у справі або для захисту своїх інтересів, іноді навіть через задоволення тим, що їхні власні знання та навички цінуються. Держава завжди може придбати приватну експертизу, наприклад, замовивши експертні звіти. Державна аудиторська служба України нещодавно підготувала звіт, у якому перевірила надання консалтингових послуг, що використовувалися урядом на предмет економії, ефективності та доцільності. Вони здебільшого стосувалися питань, пов'язаних з основною діяльністю підрядних відомств уряду, а також юридичних, податкових, організаційних та технічних проблем [6]. Рахункова палата встановила, що багато контрактів було укладено без перевірки їхньої необхідності.

Однак експертні думки все ж таки є досить корисними. Законодавство про державні закупівлі також передбачає спеціальну процедуру отримання замовлення: конкурентний діалог. У цьому процесі після того, як необмежену кількість підрядників було публічно запрошено подати заявки на участь, замовник вступає в діалог з обраними кандидатами щодо всіх аспектів договору. Метою діалогу є визначення одного або кількох рішень, які відповідають потребам та вимогам замовника, на основі яких відповідним кандидатам пропонується подати тендерну пропозицію.

Однак іноді держава навіть не намагається отримати достатню експертизу, а натомість залишає це питання приватним структурам, які, на її думку, можуть зробити це краще. Це завдання, що потребують спеціальної експертизи, які виконуються приватними особами самостійно та зі значним ступенем свободи прийняття рішень, і які, тим не менш, підпадають під кон-

текст державних вимог та зв'язків, що ускладнює їх віднесення до держави чи суспільства, наприклад, Товариство з обмеженою відповідальністю «Незалежні фахові експертизи». Такі випадки існують у законодавстві, контролі та вирішенні спорів. Велике значення мають «технічні стандарти», які переважно видаються приватними організаціями з відповідним досвідом. Хоча формально вони не є обов'язковими, їх дотримання в рамках – тепер уже не такої – « нової концепції » гармонізаційних норм ЄС, наприклад, щодо безпеки продукції, дає припущення, що вимоги, які містяться в директивах та державних імплементаційних нормативних актах, також виконуються; фактично, вони в багатьох випадках діють як обов'язкове державне законодавство.

Аутсорсинг законодавства приватними організаціями або гібридні, зазвичай міжнародно організовані асоціації використовують технічні стандарти, наприклад, вони також регулюють вимоги до органів, які здійснюють суверенну (незалежну) акредитацію. Тією мірою, якою технічні стандарти доповнюють законодавство ЄС, вони розробляються за процедурою, сформованою європейським законодавством, і лише розвивають свою презумпцію відповідності через акти визнання Комісією та державами-членами.

Ще складнішою та багаторівневою є взаємодія між Європейською Комісією, Агентством зі співробітництва енергетичних регуляторів та Європейською мережею операторів систем передачі електроенергії (ENTSO-Electricity) у створенні так званих мережевих кодексів, які призначені для регулювання доступу до мережі для транскордонного транспортування енергії. Знову ж таки, існують законодавчі вимоги ЄС, але фактичне розроблення лежить на компаніях, оскільки вони – і, ймовірно, тільки вони – володіють необхідними знаннями та досвідом. Інші випадки приватного законодавства включають професійні кодекси поведінки або міжнародні правила бухгалтерського обліку, з якими європейське законодавство та законодавство держав-членів пов'язані в різних формах.

Приватним компаніям не бракує контролю, і їхня спеціальна експертиза зазвичай є ефективнішою. Приватні компанії іноді контролюють себе самі, наприклад, у контексті самосертифікації продуктів або внутрішнього контролю ризиків та аудиту. А приватні перевіряють інших, наприклад, коли затверджені компанії сертифікують чужі товари, такі як будівельні вироби, газові прилади або медичні вироби (на відповідність технічним стандартам), ветеринари або мисливці перевіряють м'ясо, експерти досліджують системи, сажотруси проводять вимірювання вихлопних газів, приватні інспекційні органи перевіряють відповідність вимогам до захищених позначень походження або позначення як органічний продукт харчування. Важливо, щоб інспектори регулярно робили це у власних економічних інтересах, здійснюючи свободу торгівлі, конкуруючи з іншими та на основі договірних угод з тими, кого перевіряють, але водночас держава вимагала їхнього доручення, а також надавала їм дозвіл на договірне взяття на себе інспекційної діяльності (часто знову ж таки на основі технічних стандартів).

Приватна експертиза також відіграє дедалі важливішу роль у врегулюванні правових спорів, чи то шляхом обов'язкових рішень, чи то через медіацію. Традиційно це стосується арбітражу в комерційному праві, і особливо в міжнародному комерційному праві – не тільки, але й через більший досвід, яким, як вважається, володіють арбітри. Держава забезпечує правову основу, за потреби здійснює приблизний перегляд та забезпечує правозастосування. Однак, суть справи вона залишає приватним сторонам.

Третім прикладом є медіація, яка може, наприклад, зменшити адміністративне навантаження на масштабні проекти, але також може призвести до угод, яких неможливо досягти за допомогою адміністративних процедур. Приватна медіація має потенціал, перш за все, тому що вона не обмежується юридично релевантними аспектами та необхідною для них експертизою, а також враховує контекст. Тому метою тут є саме звільнення від пут юридично релевантної експертизи та доповнення її соціальним інте-

лектом, який держава має право використовувати лише обмежено.

Загалом, держава має багато варіантів інтеграції експертизи. Форми дуже різноманітні, навіть у межах подібних правових інститутів, а межі між групами є гнучкими. Як результат, ми маємо справу з масштабом, а не з категоріальним розмежуванням. Вибираючи між цими інструментами та їхньою конкретною розробкою, є три аспекти, які необхідно враховувати. Ці критерії мають конституційне ядро, але виходять за його межі і тому мають юридично-політичний характер. Справедливість завдання спочатку означає лише те, що не може бути універсального рішення, а те, що обране рішення має відповідати відповідному завданню та існуючій фактичній базі. Це залежить, наприклад, від того, наскільки інтенсивно та часто потрібна експертиза, наскільки вона рідкісна та з яким рівнем конкуренції держава стикається з боку приватного сектору при її отриманні. Конституційні аспекти справедливості завдання можна знайти, серед іншого, у практиці Конституційного Суду щодо обмежень на аутсорсинг. Справедливість завдання також вимагає чіткості щодо завдання, тобто чіткості щодо ролей. На нашу думку, це вимагає, під час створення органів, офісів та юридичних осіб, що передаються на аутсорсинг, чіткого розуміння того, чи повинні ці установи надавати експертизу, представляти інтереси, координувати або контролювати дії інших осіб або навіть здійснювати правосуддя, і як ці ролі, якщо їх кілька, можна розділити та узгодити в окремих випадках. Тут також можуть існувати різні моделі, але всі вони вимагають ретельного розгляду та врахування потенційних невігідних умов для третіх сторін.

Баланс між експертизою та правом означає, що експертиза розвивається в рамках правової бази, і що ця база також встановлює та повинна встановлювати обмеження для експертизи. Так само, як юридичне рішення без експертних знань є неправильним, юридичні вимоги не повинні підбиватися логікою найкращої можливої експертизи. Це означає не лише, наприклад, повагу до правових питань, правил тягаря доказування та *res judicata*, але й, наприклад, те, що

«більш економічний підхід» у конкурентному праві не повинен усунути нормотворчий характер закону. А також це означає, що держава повинна зберігати достатню залишкову експертизу, щоб уникнути безпорадної здачі себе добре організованому та зазвичай не зовсім незацікавленому приватному експерту у своєму законодавстві та застосуванні.

Для ефективної інтеграції експертизи необхідно: уніфікувати підходи до акредитації та сертифікації експертів; закріпити поняття «державної експертизи» в спеціальному законі; встановити гарантії незалежності експертів; визначити процедури оскарження експертних висновків. Також варто врегулювати механізми притягнення до юридичної відповідальності за свідоме надання недостовірної або заангажованої експертної оцінки.

Інтеграція незалежної експертизи повинна базуватись на: конституційних принципах верховенства права, правової визначеності, неупередженості та пропорційності; Законі України «Про адміністративну процедуру» (якщо застосовний) – положення щодо збирання доказів, участі спеціалістів, відкритості процесу; спеціальному законодавстві, яке передбачає обов'язкову або факультативну експертну оцінку (наприклад, містобудівна, екологічна, фінансова експертиза тощо); європейських стандартах, зокрема практиці ЄСПЛ щодо належного управління та права на ефективну участь у процедурах, що впливають на права особи.

Забезпечення ефективної інтеграції незалежної експертизи ґрунтується на таких принципах: незалежність експертів – гарантування неупередженості, відсутності конфлікту інтересів; професійна компетентність – експерти мають володіти підтвердженою кваліфікацією у відповідній галузі; процесуальні гарантії – сторони мають право ознайомитися з висновком, ставити питання експерту, заперечувати його позицію; правова визначеність – закон має чітко регулювати статус, процедуру залучення та юридичну силу експертного висновку; зв'язок з принципом належного урядування – застосування експертизи повинно сприяти відкритості та обґрунтованості дій органів влади.

Для врегулювання статусу незалежної фахової експертизи рекомендується розробити комплексні зміни до законодавства, які б: визначили поняття «незалежна фахова експертиза» та «експертний висновок» у контексті адміністративної процедури; встановили правовий статус експертного висновку: чи має він обов'язковий, орієнтовний або консультативний характер; закріпили обов'язковість мотивованого врахування або відхилення експертного висновку органом адміністративної влади; визначили стандарти оформлення, зберігання, оскарження та використання висновків у подальшому провадженні (в т.ч. судовому). Це забезпечить правову визначеність та уникнення зловживань або формального ставлення до експертизи.

Для запровадження системи акредитації та реєстру експертів доцільно створити або делегувати відповідному органу повноваження на: акредитацію фахівців і установ, що мають право проводити незалежну експертизу; ведення Єдиного державного реєстру експертів та експертних установ, з відображенням галузі спеціалізації, кваліфікації, досвіду, репутації; встановлення етичного кодексу для експертів та механізмів контролю за дотриманням принципів незалежності, об'єктивності та професійності. Це створить прозору систему взаємодії та підвищить довіру до результатів експертиз.

Для гарантування процесуальних прав сторін щодо експертного висновку у процедурних нормах слід надати сторонам право пропонувати кандидатури експертів; заявляти відвід експерту у випадку конфлікту інтересів; ставити запитання, коментувати або заперечувати проти висновку; ініціювати повторну або альтернативну експертизу; передбачити обов'язок органу влади враховувати експертний висновок у рішенні, а в разі відхилення – належним чином мотивувати свою позицію. Це забезпечить баланс інтересів, змагальність адміністративного провадження та захист прав особи.

Для забезпечення незалежності експертизи доцільно створити або посилити мережу існуючих незалежних експертних інститутів, які діятимуть поза структурою органів державної влади; матимуть підтверджену професійну репутацію та автономію у прийнятті висновків;

фінансуватимуться через змішані або гарантовано незалежні джерела (наприклад, через публічно контрольовані фонди); підлягатимуть періодичному зовнішньому аудиту. Це мінімізує вплив адміністративного тиску на експертні висновки.

Для забезпечення прозорості та доступу до експертних матеріалів рекомендується: передбачити публічність результатів експертиз, проведених у публічному інтересі (крім випадків захисту конфіденційної інформації); створити електронні платформи для доступу до висновків, які стали підставою для адміністративних рішень; забезпечити доступ сторін до усіх матеріалів експертизи (включно з технічними додатками), а також право отримати їх копії. Прозорість підвищує довіру громадськості до процесу управління та прийняття рішень.

Висновки. Реалізація вищевказаних пропозицій сприятиме створенню ефективної, незалежної, професійної системи експертного супроводу адміністративних рішень, що відповідатиме як національним інтересам, так і міжнародним стандартам врядування, захисту прав людини та громадянина. Інтеграція незалежної фахової експертизи в процес прийняття адміністративних рішень є невід'ємним елементом сучасного публічного управління, що відповідає принципам правової держави, забезпечує якість рішень та сприяє підвищенню довіри до органів влади.

Якщо все це вдасться, це принесе закону значний вигравш у раціональності. Нам здається, що зі зростанням комерціалізації та політизації експертизи віра в науку зменшується. Якщо це правда, то наші зусилля марні: для тих, хто розглядає наукове твердження як лише одну думку серед багатьох, юридичне рішення, засноване на ньому, стає просто здійсненням влади.

Література

1. Thomas Groß, Christoph Möllers, Hans Christian Röhl und Hans-Heinrich Trute. Allgemeines Verwaltungsrecht – zur Tragfähigkeit eines Konzepts. 2008. 637 p. DOI: <https://doi.org/10.1628/978-3-16-167914-8>.

2. Jörg Lüdemann. Öffentliches Wirtschaftsrecht und ökonomisches Wissen (Public Economic Law and Economic Knowledge). Preprints of the Max Planck Institute for Research on Collective Goods. Bonn, Germany. 2012. No 18.

3. Spiecker Döhm, Indra (Herausgeber). Generierung und Transfer staatlichen Wissens im System des Verwaltungsrechts Herausgegeben von Indra Spiecker genannt Döhm und Peter Collin. 2008. URL: <https://portal.dnb.de/opac/simpleSearch?query=978-3-16-149842-8>.

4. Fuchs, Sachverstand im Regulierungsrecht, in: WiR-Studiengesellschaft für Wirtschaft und Recht (Hrsg), Sachverstand im Wirtschaftsrecht. 2013. 189 s.

5. Звіт Державної аудиторської служби України про використання бюджетних коштів. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/730> (дата звернення: 25.08.2025).

6. Клименко Н.І. Основні види діяльності Харківського НДІ судових експертиз і напрями їх удосконалення. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 12-13.

7. Перлін С.І., Баранов П.Ю. Проблеми науково-методичного забезпечення експертної діяльності. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 36-37.

8. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 лист. 2015 р. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 25.08.2025).

9. Про судову експертизу: Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 25.08.2025).

10. Про вищу освіту: Закон України від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.08.2025).

11. Ткаченко Н.М. До питання професійної підготовки судового експерта. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 95-річчю створення Харків. НДІ суд. експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: Право, 2018. С. 14-16.

References

1. Thomas Groß, Christoph Möllers, Hans Christian Röhl und Hans-Heinrich Trute. Allgemeines Verwaltungsrecht – zur Tragfähigkeit eines Konzepts. 2008. 637 p. DOI: 10.1628/978-3-16-167914-8.

2. Jörg Lüdemann. Öffentliches Wirtschaftsrecht und ökonomisches Wissen (Public Economic Law and Economic Knowledge). Preprints of the Max Planck Institute for Research on Collective Goods. Bonn, Germany. 2012. No 18.

3. Spiecker Döhmman, Indra (Herausgeber). Generierung und Transfer staatlichen Wissens im System des Verwaltungsrechts Herausgegeben von Indra Spiecker genannt Döhmman und Peter Collin. 2008. URL: <https://portal.dnb.de/opac/simpleSearch?query=978-3-16-149842-8>.

4. Fuchs, Sachverstand im Regulierungsrecht, in: WiR-Studiengesellschaft für Wirtschaft und Recht (Hrsg), Sachverstand im Wirtschaftsrecht. 2013. 189 s.

5. Zvit Derzhavnoyi audytorskoyi sluzhby Ukrainy pro vykorystannya byudzhethnykh koshtiv. URL: <https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/730> (data zvernennya: 25.08.2025).

6. Klymenko N.I. Osnovni vydy diyalnosti Kharkivskoho NDI sudovyykh ekspertyz i napryamy

yikh udoskonalennya. *Aktualni pytannya sudovoyi ekspertyzы ta kryminalistyky*: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 95-richchyu stvorenniya Kharkiv. NDI sud. ekspertyz im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa (Kharkiv, 10-11 zhovt. 2018 r.). Kharkiv: Pravo, 2018. S. 12-13.

7. Perlin S.I., Baranov P.Yu. Problemy naukovu-metodychnoho zabezpechennya ekspertnoyi diyalnosti. *Aktualni pytannya sudovoyi ekspertyzы ta kryminalistyky*: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 95-richchyu stvorenniya Kharkiv. NDI sud. ekspertyz im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa (Kharkiv, 10-11 zhovt. 2018 r.). Kharkiv: Pravo, 2018. S. 36-37.

8. Pro naukovu i naukovu-tekhnichnu diyalnist: Zakon Ukrainy vid 26 lyst. 2015 r. № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (data zvernennya: 25.08.2025).

9. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25 lyut. 1994 r. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (data zvernennya: 25.08.2025).

10. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01 lyp. 2014 r. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (data zvernennya: 25.08.2025).

11. Tkachenko N.M. Do pytannya profesiynoyi pidhotovky sudovoho eksperta. *Aktualni pytannya sudovoyi ekspertyzы ta kryminalistyky*: zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyach. 95-richchyu stvorenniya Kharkiv. NDI sud. ekspertyz im. Zasl. prof. M.S. Bokariusa (Kharkiv, 10-11 zhovt. 2018 r.). Kharkiv: Pravo, 2018. S. 14-16.

Oleksandr Zaiets

MAIN ASPECTS OF INTEGRATION OF EXPERT EXPERTISE INTO THE LEGAL SPACE FOR STATE DECISION-MAKING

Auszubildend THIEN-Steuerberatung GmbH und Co. KG
Vellandstraße 2, D-26892 Dörpen, Deutschland
E-mail: zaec_1985@meta.ua

The purpose of the article is to study the main aspects of the systematization of theoretical approaches and the analysis of practical mechanisms for integrating professional expertise into the legal space in order to increase the efficiency, validity and transparency of state decision-making. Special attention is paid to identifying problems of national regulation and formulating proposals for improving legislation in this area. **Methods:** the study is based on both general scientific methods and specific legal methods of comparative analysis (comparative science), with the help of which various scientific provisions and doctrinal approaches are developed to understand the concept and essence of professional expertise, as well as their significance in the analyzed legal area. The following scientific methods were used in the research process: analytical method - for studying regulatory legal acts of Ukraine and international experience; comparative legal method - for comparing models of expert support in different legal systems; systemic approach - for analyzing the relationships between the expert environment and state administration institutions; synthesis and generalization - for formulating conclusions and practical recommendations. **Results:** as a result of the research: the key principles of legal integration of expert knowledge into public administration (constitutional principles of the rule of law, legal certainty, impartiality and proportionality, as well as basing the effective integration of independent expertise on the principles of independence of experts; professional competence; procedural guarantees; legal certainty and connection with the principle of good governance) were identified; foreign experience in involving expertise in the formation of public policy was analyzed; the main problems of Ukrainian legislation were identified, including the fragmentation of regulation, the absence of a single regulatory act, the lack of quality standards for expert activity; conceptual ways of improving the legal mechanism for involving expert expertise were proposed, including the need to develop a special law, create an open register of experts and digitalize procedures. **Discussion:** the article considers key aspects of integrating expert expertise into the legal space, aimed at ensuring the validity, objectivity and effectiveness of state decisions. Special attention is paid to the regulatory and legal mechanisms of interaction between the expert environment and state institutions, the role of the interdisciplinary approach and the principles of transparency. The need to form a systemic model for involving experts in public administration is substantiated.

Key words: professional expertise; legal space; public administration; interdisciplinarity; decision-making; expert support.

Стаття надійшла до редакції 04.09.2025